

Repan, säh, põll

Ennemuistsed
jutud
Reinuvader
Rebasest

Autor **ERNST PETERSON-SÄRGAVA**

Dramaturg **ROOS LISETTE PARMAS** (EMTA lavakunstikool)

Lavastaja **ANNE TÜRNU**

Kunstnik **ARTHUR ARULA**

Helilooja **SANDER MÖLDER**

Liikumisjuht **INGMAR JÕELA**

Valguskujundaja **TARGO MIILIMAA**

Mängivad:

LAURA KUKK

KATRI PEKRI

TAAVI TÕNISSON

JOOSEP UUS

Esiendus Eesti Noorsooteatris 12. novembril 2021 väikeses saalis.

Fotod: Siim Vahur

SUSI, SÄH, SUURÄTT, KAHR, SÄH, KAELARÄTT, JÄNES, SÄH, JALGRÄTT, REPÄN, SÄH, PÕLL!

Loitsu on kirja pandud Vastselliina kihelkonnas Tsäpli külas 1924. aastal.

Loitsu teadja rääkis nii: „Kui karjane karja juures uued viisud (puukooreribadest jalanõud) jalga pani, pidi ta kablaid (ehk nõõrid) vanadel küljest ära tõmbama, vana viisk visati üle kura (ehk vasaku) õla metsa, kusjuures sõneldi nende viisusõnadega.”

Ernst Peterson-Särgava raamat algse pealkirjaga „Ennemuistsed jutud Reinuvaderist Rebasest” ilmus esmakordselt 1911. aastal.

Lugeja võib rebase seiklustele kaasa elada lihtsalt kui loomade põnevatele juhtumistele, samas jätkas Peterson-Särgava oma teosega ka Euroopa keskaja loomaeepose – „rebase-romaan” traditsiooni.

Nagu eri rahvaste loomamuinasjuttudes, nii ka rebaseromaanides kirjeldati allegooria kaudu inimest. Neis tegutsevad stereotüüpsed tegelaskujud – rebane on kaval ja nutikas, hunt ja karu rumalad, suursugune lõvi loomade võimukas kuningas.

Eesti kirjanduses tegi rebaseromaani kuulsaks Friedrich Reinhold Kreutzwald oma teosega „Reinuvader Rebane” (1847–1848), kasutades värsivormi asemel lihtsamini loetavat proosa-jutustust. Kui Kreutzwaldi kogumik oli mõeldud ennekõike täiskasvanud lugejale, siis kooliõpetaja ning kirjanik Peterson-Särgava kirjutas oma raamatu lastele. Autor sõlmis selle rahvusvahelise jutuainese kahekümneks looks, millest on saanud eesti lastekirjanduse klassika.

Juttude olustikukirjeldused viivad meid sajanditagusesse talueluaga, siin kasutatakse veel kaelkookusid ja mõõdetakse vahemaad süldades. Seltsiks ja vaenlaseks on Reinuvader Rebasel metsas hunt ja karu, külas kass, kukk, oinas ja teised inimesed. Nagu inimestel, on siin ka loomadel igaühel oma roll ja iseloom. Rebane on neist kõige värvikam – jultumus viib ta tihti

täbarasse olukorda, kust aga leidlikkus jälle välja aitab. Ta on omakasupüüdlik ja muudab kiiresti oma plaane, tegutsedes ühes peatükis paaris ühe tegelasega, järgmises hoopis teisega. Metsaelanike tegude ajendiks ja jutte siduvaks motiiviks on sageli kättemaks – seda igatsevad eri peatükkides karu ja hunt, rebane ja oinas, kurg, ka taat.

Lugudes on Peterson-Särgava kasutanud rahvusvahelist jutuvara – saksa ja vene ainek, osalt ka eesti jutte. Kogumikus on eri rahvaste pärimuslikud süžeed põimitud autori enda arendustega – nii on ta ka ise nimetanud oma tegevust sarnaseks rahvajutustaja loova ümbertöötamisega. Raamatu keskele paigutatud lood rebase kalapüügist ja sellele järgnevatel sekeldustel hundiga on eesti rahvaluules loomamuinasjuttudest kõige tuntumad.

Läbi rahvajuttude, rebaseromaani ning lastekirjanduse on Reinuvader Rebase seiklused jätkuvalt kaasahaaravad. Ta on trikstertegelane, kes hoolimata oma nurjatusest ikka sümpaatiat tekitab, heitmata meelt ka kõige räbalamas olukorras. Nagu päriselus, nii ka loomalugudes on raske tegelastesse ühetiselt suhtuda, nii et see, kes on hea, kuri või naeruväärne, jääb lugeja otsustada.

Risto Järve saatesõnast raamatu „Ennemuistsed jutud Reinuvader Rebasest” 2019. aasta uustrukile.

Lavastuse dramaturg Roos Lisette Parmas:

„Proovide käigus kogu trupiga ühiselt improviseerides hakkasime Särgava arhetüüpsetele lugudele aina enam tasandeid juurde kasvatama – näitleja tasandist erinevate ruumitasanditeni välja – kuni jõudsime tervikuni, mida mööda saab taevani välja ronida.”

HUNDID KÄIVAD HULGAKESI, KARUD KAHE-KOLMEKESI, REBANE KÄIB ÜKSINDA.

Eesti vanasõna

HUNT – kriimsilm, susi, võsaviilem, metsakutsu, metsakutsa, metsakutsikas, metsakoer, hallivatimees, metsahall, metsapeni, laanepeni, pajuvasikas, pajuvillem, pühajürikutsikas, lambavaras, kõrvekutsikas, sorusaba, sorgsaba, sorussaba, hallsaks.

KARU – mesikäpp, päntajalg, pätajalg, mõmmik, mõmm, karumõmm, karuott, ott, päts, laikäpp, metsaott, metsaisand, metsasaks.

REBANE – reinuvader, punasaba, rein, kanavaras, vanakaval.

Ernst Peterson-Särgava (1868–1958, aastani 1935 Karl Ernst Peterson) oli kirjanik ja koolitegelane. Ta sündis Vändra kihelkonnas, tema isa Jüri Peterson oli Vana-Vändra valla Kadaka külakooli õpetaja. Särgava õppis Kadaka külakoolis, Vändra kihelkonnakoolis (1878–1881) ja Tori kihelkonnakoolis (1882–1883). Aastail 1886–1889 õppis Särgava Tartu Õpetajate Seminaris, pärast selle lõpetamist töötas kooliõpetajana Vändras, Sindis, Põltsamaal Aleksandrikoolis, Kose-Uuemõisas ja 1906. aastast alates Tallinnas mitmes algkoolis ning oli 1919–1938 reaalkooli, 1940–1950 õhtu- ja ehitustehnikumi eesti keele ja kirjanduse õpetaja. 1938. aastal valiti ta Riigivolikogusse.

Koomeistrina puutus Särgava tihedalt kokku maa- ja alevirahva eluprobleemidega, mis ajendasid põhjalikumalt tutvuma sotsiaalse olustiku ning vastuoludega kogu nende teravuses. Kirjandushuvilise ja taipliku elujälgijana võttis ta oma loometee algul kohe suuna realismile.

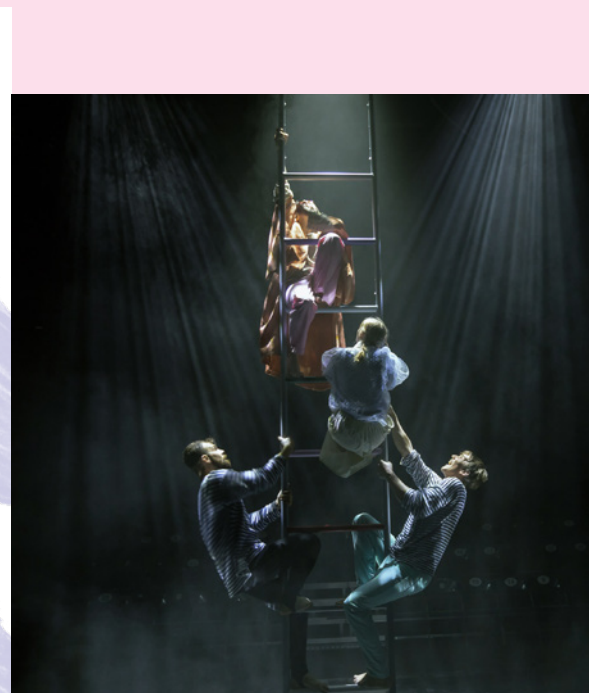
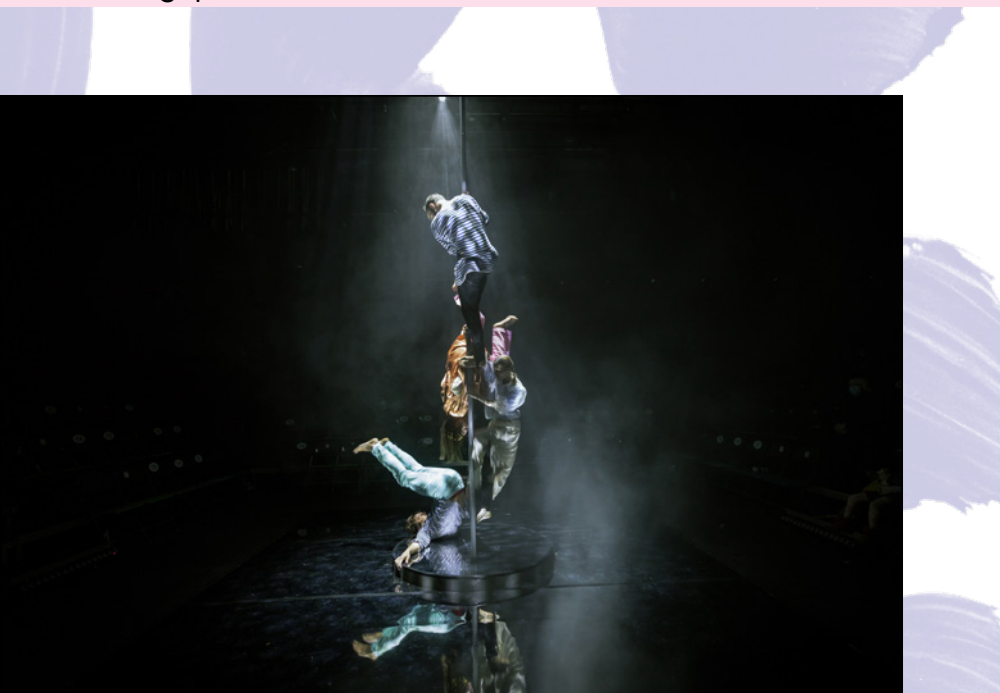
Ernst Särgava kirjandusliku loomingu kõrgaeg mahub aastaisse 1898–1905. Põltsamaal töötades kirjutas ta oma kunstiliselt kaalukamad ja ühiskonnakriitiliselt teravamad jutustused, mis ilmusid kolmes andes üldnimetusega „Paised”. Tema jutud andsid ainet ägedateks vaidlusteks, teda peeti seejuures nii vana lammutajaks kui uue rajajaks, tunnistati eesti kirjanduses realismi ja naturalismi isaks, kes kutsus tulema appi rahval silmi avama, paiseid turjalt ravima. „Paisete” sari tõi esile paljusid elu varjukülgi ja lisas nii uusi vaatepunkte kriitilise realismi arenguprotsessi.

Tallinnasse asumine tõi Särgava tegevusse muutusi. Kirjanduslikuks loominguks jäi aega vähe, pealegi häiris teda Friedebert Tuglase kriitika. Koolitöö kõrval hakkas ta aktiivselt osalema seltsitegevuses. Pedagoogina taotles ta eesti keelele suuremaid õigusi koolis ning koostas ja avaldas emakeelealaseid kooliraamatuid. Tähelepanuväärivad on tema „Ennemuistsed jutud lastele” (1909) ja eriti „Ennemuistsed jutud Reinuvaderist rebasest” (1911), mis on tänaseni menukas lasteraamat. Vabadussõja järel avaldas Särgava abielu ja moraali probleeme käsitleva draama „Sõnajala õis” (1920) ning metsataguse Mudila tõusikuid, äritsejaid, ministriotsimisi pilava komöödia „Uus miniister” (1922). Näitekirjanikuna käi Särgava osa kirjandusprotsessis tagasihoidlikuks.

Hilisemal elujärgul töötas Särgava mitmel aastakümnel romaaniga „Lähme linna kirjutama, oma elu kergendama!” (1968), mis jäigi tal lõplikult viimistlemata. Vändra-aineline ning kirjaniku peretraditsiooni kasutatav „Lähme linna kirjutama...” on ulatuslik kultuurilooline romaan, mis käsitleb teoorjuse ajastu, eelkõige 1840.–1850. aastate olustikku ja kultuurielu. Romaan väärib tähelepanu laia eepilise haarde, huvitavate tegelaste, õnnestunud olupiltide, hea huumoritunnetuse poolest.

Realismi kujunemisprotsessis eesti kirjanduses avardas E. Särgava oluliselt ainevaldkondi. Tema kujutamislaid on asjalik, karm ja otsekohene.

Refereeritud teosest „Eesti kirjanduslugu”, Koolibri 2001.

Eesti Noorsooteater

Lai 1/Nunne 4

10133 Tallinn

Info ja piletite tellimine 6679 555

kassa@noorsooteater.ee

noorsooteater.ee

Eesti Noorsooteater

eestinoorsooteater